

**RESTRICTIONS ON THE EXERCISE OF CERTAIN RIGHTS
OF MILITARY PERSONNEL UNDER MARTIAL LAW**

**ОБМЕЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМИХ ПРАВ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Lohinov O. A.

*Candidate of Juridical Sciences, Docent,
Professor at the Department of Civil Law
National Academy of Security
Service of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Логінов О. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових
дисциплін
Національна академія
Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Військова служба є державною службою особливого характеру, яка пов'язана з високим ризиком для життя і здоров'я, підвищеним психічним і фізичним навантаженням та додатковою юридичною відповідальністю.

З огляду на це, Конституцією України військовослужбовці виділяються в окрему категорію громадян, які потребують додаткових гарантій держави, у тому числі і гарантій їх соціального захисту [1, ст. 17]. Забезпечення державою соціального захисту громадян України, які перебувають на військовій службі, а також членів їхніх сімей є пріоритетним і має безумовний характер. Це, зокрема, підтверджується рішенням Конституційного Суду України, де зазначається, що заходи, спрямовані на забезпечення державою соціального захисту вказаної категорії осіб, зокрема у зв'язку з економічною доцільністю, соціально-економічними обставинами, не можуть бути скасовані чи звужені [2].

Відповідно до статті 64 Конституції України право громадян на соціальний захист, інші соціально-економічні права можуть бути обмежені, у тому числі зупиненням дії законів (їх окремих положень), лише в умовах воєнного або надзвичайного стану на певний строк [1]. Зазначене стосується і сфери соціального захисту військовослужбовців.

Огляд соціального військового законодавства дозволяє виокремити обмеження окремих прав військовослужбовців протягом дії режиму воєнного стану.

Так, базовий для системи соціального захисту військовослужбовців Закон України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців» встановлює, що військовослужбовці мають рівне з іншими громадянами України право на виїзд за кордон [3, ч. 2 ст. 8⁻¹].

Водночас під час дії воєнного стану зазначене право може бути реалізоване ними лише у двох випадках.

Зокрема, встановлені на сьогодні обмеження щодо виїзду громадян України за межі України не поширюються на тих військовослужбовців, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, та направлені відповідно до висновку військово-лікарської комісії для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України [3, п. 1 ст. 11].

Другий випадок, передбачений Правилами перетинання державного кордону громадянами України. Зазначено, що у разі введення воєнного стану пропуск військовослужбовців через державний кордон здійснюється уповноваженими особами Держприкордонслужби на підставі прийнятих Міністром оборони, керівником іншого утвореного відповідно до закону військового формування, керівником правоохоронного органу спеціального призначення, керівником розвідувального органу рішень щодо виконання завдань у сфері безпеки і оборони [4, п. 2⁻¹⁵].

Наступне обмеження прав військовослужбовців, пов'язане з виплатою грошового забезпечення. Стаття 9 згаданого закону про соціальний захист військовослужбовців, крім встановлення правил нарахування грошового забезпечення та визначення його складових, передбачає проведення індексації грошового забезпечення [3]. Водночас, враховуючі теперішній дефіцит фінансових ресурсів, які насамперед спрямовуються на проведення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, дію Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» [5], яким врегульована така індексація, було зупинено з 1 січня 2023 року згідно із Законом України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» [6].

Суттєвих обмежень також зазнало право військовослужбовців на відпустки. В мирний час для військовослужбовців передбачений широкий перелік відпусток, встановлених як спеціальними нормативно-правовими актами, що регулюють сферу соціального захисту військовослужбовців, так і загальним «цивільним» законодавством про відпустки. Проте в особливий період військовослужбовцям можуть надаватись лише окремі їх види. Зокрема, під час дії воєнного стану військовослужбовцям надається частина щорічної основної відпустки (один раз протягом календарного року), а також, за наявності відповідних підстав, відпустка за сімейними

обставинами та з інших поважних причин із збереженням грошового забезпечення.

Кожна із зазначених відпусток може бути надана тривалістю не більш як 10 календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду в межах України до місця проведення відпустки та назад, але не більше двох діб в один кінець [3, п. 18 ст. 10⁻¹].

Крім того, під час дії воєнного стану у військовослужбовців залишається право на деякі соціальні відпустки, а саме: відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами (надається військовослужбовцям-жінкам); та відпустку для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а разі якщо дитина потребує домашнього догляду – тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до досягнення нею шестирічного віку. У разі, якщо обоє батьків є військовослужбовцями, відпустка для догляду за дитиною надається одному з них за їх рішенням.

І останній вид відпусток, що може надаватись військовослужбовцям під час дії воєнного стану, це відпустки у зв'язку з хворобою або для лікування після тяжкого поранення за висновком (постановою) військово-лікарської комісії [3, п. 19 ст. 10⁻¹].

Надання військовослужбовцям під час дії воєнного стану інших видів відпусток припиняється.

Разом з тим, чинним законодавством передбачено, що у разі ненадання військовослужбовцям щорічних основних відпусток в особливий період (зокрема, під час дії воєнного стану) такі відпустки надаються у наступному році. У такому разі дозволяється за бажанням військовослужбовців об'єднувати щорічні основні відпустки за два роки, але при цьому загальна тривалість об'єднаної відпустки не може перевищувати 90 календарних днів. Більше того, зазначені відпустки можуть бути надані декількома частинами (більше двох), без обмеження тривалості кожної з них [3, п. 21 ст. 10⁻¹].

Слід також нагадати рішення Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи з приводу ненадання військовослужбовцям, яким було встановлено статус учасника бойових дій, щорічних додаткових відпусток під час дії особливого періоду. У цьому рішенні колегія суддів Касаційного адміністративного суду сформулювала правову позицію, яка полягає у тому, «що припинення відпустки на час особливого періоду не означає припинення права на відпустку, яке (тобто, право на відпустку) може бути реалізовано у один із таких двох способів: 1) безпосереднє надання особі відпустки після закінчення особливого періоду, який може тривати не визначений термін; 2) грошова компенсація відпустки особі» [7].

Таким чином, перелічені обмеження окремих прав військовослужбовців допускаються лише в особливий період під час дії воєнного стану. Водночас застосування цих обмежень повинно здійснюватись з дотриманням розумного балансу між реалізацією військовослужбовцями своїх прав і свобод, задоволенням матеріальних потреб відповідно до їх статусу та підтриманням такого рівня боєготовності, який відповідає сучасним загрозам країни.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. №30. Ст. 141.

2. Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2016 року № 7-рп/2016 (справа №1-38/2016). *Вісник Конституційного Суду України*. 2017 р. №1. Стор. 5

3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 грудня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992 р. №15. Ст. 190.

4. Правила перетинання державного кордону громадянами України: постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. №57. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95> (дата звернення: 15.05.2023).

5. Про індексацію грошових доходів населення : Закон України від 3 липня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991 р. № 42. Ст. 551.

6. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 3 листопада 2022 р. *Урядовий кур'єр*. 2022. №254.

7. Рішення Верховного Суду від 16 травня 2019 року № Пз/9901/4/19 (№ 620/4218/18). URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81798649> (дата звернення: 15.05.2023).